

CZU: 398:37

PAIDEUMA PEDAGOGICĂ ROMÂNEASCĂ

Sergiu BACIU, dr. hab., conf. univ., ASEM

Rezumat. În articol este fundamentat conceptul: Paideuma pedagogică română - totalitatea factorilor fizici și sociali specifici pentru poporul român, care au creat un sistem de valori pedagogice tradiționale, ce sunt transmise de la generație la generație prin intermediul folclorului. În articol este argumentată importanța aplicării valorilor culturale tradiționale în educarea copiilor.

Cuvinte-cheie: folclor, educație, valori tradiționale, paideuma pedagogică.

ROMANIAN PEDAGOGICAL PAIDEUMA

Abstract. The article is based on the concept: Romanian pedagogic paideuma - the totality of the physical and social factors specific to the Romanian people, which have created a system of traditional pedagogical values that are transmitted from generation to generation through folklore. The article argues the importance of applying traditional cultural values in educating children.

Keywords: folklore, education, traditional values, pedagogic paideuma.

Niciodată și nicăieri o cultură n-a luat naștere în afara naturii umane. Ea a reprezentat și reprezintă totalitatea valorilor materiale și spirituale create de om în procesul muncii sociale și individuale desfășurate de-a lungul existenței sale istorice, căci nimic nu s-a putut înfăptui fără jertfă și sacrificiu de sine. Cultura spirituală românească a pornit de la cuvânt, artă, muzică, obiceiuri, jocuri și ritualuri, acoperind o arie întinsă din existența umană în centrul căreia a stat și stă omul cu noima și visurile sale. Cultura populară, ca bază a culturii moderne, trebuie privită ca un tot de manifestări spirituale, nu drept ceea ce învață omul de la ceilalți oameni, nici ca raportul dintre mit și revelație, și nici ca mister într-o revelație sau matrice stilistică asemuitoare structurii genetice, ea este, sintetic, cantitate dialectică de efort uman concentrat în valori durabile, perene și transmisibile, întrucât au în conținutul lor idealuri neîmplinite de generațiile trecute, transmise ca mesaje de împlinire pentru generațiile viitoare, răspândindu-se prin viu grai, trecând granițele impuse de cenzura scrisului și de ierarhia socială.

Datorită inaccesibilității multisekulare a cuvântului scris, folclorul a fost mult timp unicul mijloc al maselor largi de a comunica prin intermediul imaginilor artistice. Tocmai de aceea el a și devenit, așa cum este numit deseori, o adevărată "enciclopedie". În creația populară s-a cristalizat experiența de veacuri a oamenilor muncii. Folclorul a exercitat și continuă să exercite o funcție educativă, pedagogică. Se poate observa că aproape în toate genurile creației populare și-au găsit expresie concepțiile pedagogice ale maselor. Este o dovadă a faptului că oamenii acordau permanent o mare atenție problemelor ce priveau educația copiilor. Vom găsi gânduri și sfaturi în ceea ce privește educarea copiilor în familie, relațiile dintre părinți și copii la diferite vârste, atitudinea copiilor față de bătrâni, față de învățătură, norme de comportare în societate etc.

Poporul român își are folclorul său, în care se reflectă integral chintesența vieții sale spirituale, toată viața e trecută, toată experiența sa de viață, cu toate sclipirile și

vicisitudinile ei. Între folclor și pedagogia oficială a existat întotdeauna o legătură. Studiind creația populară orală a românilor prin prisma teoriilor pedagogice moderne, am încercat să elaborăm o viziune pedagogică actuală asupra folclorului.

Putem afirma cu certitudine, că în folclorul românesc și-au găsit reflectare normele morale ale societății omenești, exprimând de regulă, ceea ce trebuie să devină un program de conduită pentru viitor. Valorile spirituale cuprinse în folclor, trecute prin "ciur și dârmonul" de experiența populară, sunt un program de educație a idealului moral al poporului - ce îmbină simțul activ al umanismului, al onestității, al dragostei de muncă, al perfecțiunii intelectuale și stimei față de oameni; devenind un pilon de bază al pedagogiei moderne.

a) **Paideuma pedagogică.** Etnograful german Leo Frobenius după ce a cercetat vreo 30 ani viața și obiceiurile triburilor de negri, a scris o lucrare intitulată Paideuma [1], în care a expus concluziile pe care le-a tras din numeroasele sale observații. Teoria extinsă asupra naturii culturilor și cercurilor de cultură de pe glob are în centru ei noțiunea de paideuma. Termenul acesta este grecesc și înseamnă, în general, "ceea ce este cultivat", "ce s-a instruit" (elev sau discipol). Dar înseamnă și "locul unde învață", "locul unde se produce ceva". Această noțiune devine la Frobenius "sufletul local", esența psihologică a spațiului geografic.

Noi considerăm că putem vorbi și de o Paideumă pedagogică a unui spațiu ce s-a format ca rezultat al interacțiunii următorilor factori: condițiile geografice (sol, subsol, ape și clima, floră, faună) și social-istorici. Desigur, se pot aduce obiecții acestui concept, dar observațiile pe marginile istoriei, geografiei și pedagogiei la diferite popoare ne fac să reținem faptul că populația unui spațiu bine conturat are o cultură pedagogică specifică, adică paideuma pedagogică a sa și numai a sa. O anumită hrană, o anumită apă încărcată cu minerale specifice, un cer senin sau mai mult nuros, un spațiu muntos sau de șes, cu o anumită configurație, o natură săracă sau bogată, o istorie zbuciumată sau relativ calmă, toate acestea contribuie la formarea unei viziuni specifice asupra educației și instruirii generației tinere.

Lucian Blaga a văzut în spațiul daco-român un "spațiu mioritic" [2], dominant de alternanța deal-vale, N.Milescu îl numește "fortăreață carpatică" [3], Anton Dumitriu îi zice Terra Mirabilis - "Țară minunată" [4], acest șir de caracteristici poate fi continuat, toate împreună elucidează personalitatea unică a pământului românesc. E clar că se pot întâlni șesuri pretutindeni se pot vedea munți pe toate meridianele, poți să dai peste fluvii, râuri și mare oriunde, dar combinația, armonizarea munților, șesurilor și apelor, plus o istorie plină de necazuri, cu o mulțime de popoare, ce ne-au "onorat" cu prezența lor nedorită, constituie o particularitate ce individualizează aceste teritorii ca pe o ființă, prin trăsăturile ei personale. Acești factori psiho-fizici au determinat formarea unei pedagogii populare românești bogate în conținut, dar și în întrebări nerezolvate. Această pedagogie populară excepțională în cuplu cu ambianța geografică și istorică formează paideuma

pedagogică românească, adică specificul pedagogic al acestui areal.

Definiție: *Paideuma pedagogică română este totalitatea factorilor fizici și sociali specifici pentru poporul român, care au creat un sistem de valori pedagogice tradiționale, ce sunt transmise de la generație la generație prin intermediul folclorului.*

E necesar de menționat că la evoluția omului în mediul pedagogic pur a avut o pondere descrescândă evidentă. De la opoziție pasivă față de natura în care omul caută adaptări la legile și exigențele aspre ale acesteia, el trece la atitudine activă, în multe cazuri agresivă, spre deosebire de speciile de animale, care nu pot să se modifice decât schimbând prin aceasta propria lor specie, omul a ajuns să se transforme, transformând lumea, și să se structureze construind structurile sale, fără a-i fi impuse din afară sau dinlăuntru, în virtutea unei destinări atemporale. Istoria inteligenței nu-i un "inventar de elemente; ea este un mănunchi de transformări care nu se confundă cu cele ale culturii și nici chiar cu cele ale funcției simbolice și care a început cu mult înaintea lor și le-a generat" [5, p.136-137]. Dar nu trebuie să neglijăm mediul geografic, care a influențat și influențează asupra fenotipului unei națiuni, contribuind la educația non-formală.

b) **Necesitatea educației.** Pentru omul din popor, educația ca necesitate, în vederea formării omului ca om n-a fost pusă niciodată sub semnul întrebării, cel mai bine sesizăm acest lucru în proverbe și zicători. B.P.Hașdeu vede în proverbele și zicătorile populare o "filosofie practică a vieții" [6, p.28], "tezauri de filosofie și satiră poporană" [6, p.36], "adevărată înțelepciune a poporului" [6, p.146]. Ceea ce este caracteristic în mod special acestor specii de creație folclorică este anume bogăția și profunzimea gândurilor. V.Alecsandri scria "Am multă sperare într-acest neam, a cărui adâncă cumișenie tipărită într-o mulțime de proverbe. Unele mai înțelepte decât altele" [7, p.519].

În folclorul român termenul de educație nu există, dar aceasta nu înseamnă că nu există noțiunea - "învățatură și creștere". De fapt, mai toate proverbele invită, în subînțeles, la o acțiune posibilă de educare?

"Cine muncește și învață devine om deștept în viață".

"Omul fără învățatură ca pământul fără udătură".

"Învață la tinerețe, ca să știi la bătrânețe".

"Fără silință nu-i știință".

"Omul neînvățat e ca un copac neîngrijit" etc.

Proverbele invită la necesitatea intervenției, într-un fel pentru ca procesul de creștere și formare a ființei umane să nu fie lăsat în voia întâmplării. Totodată găsim și proverbe noi, care pot afirma că omul "trebuie să aibă școală".

"Școala este locul unde îți țevi norocul".

"Altoiul face pomul pom și școala - omul om".

Se mai atrage atenție asupra necesității educării de timpuriu a copiilor. La vârsta fragedă ei sunt mai maleabili. "Copacul de tânăr se îndreaptă", "Dacă n-ai învățat copilul cât dormea de-a curmezișul patului, nu-l mai înveți când doarme de-a lungul". Părinții,

primii și principalii educatori, sunt avertizați că "Învățătura dată rău se sparge de capul tău". Educarea copiilor e menită să le cultive deprinderile cele mai frumoase. Ținând cont de faptul că "nimeni nu se naște învățat", se recomandă instruirea prin muncă. Proverbele și zicătorile moldovenești nu recomandă răsfățarea copiilor ("copilul răsfățat rămâne neînvățat"). Pentru răsfățare sunt mai multe expresii frazeologice sinonime și toate au o nuanță negativă, vorbesc despre atitudini dezaprobatore a maselor față de ea. Nu e bine ca părinții "să caute în coarne", "să le sufle în borș" sau, ca la I. Creangă, "să le de paie" copiilor recomandând, ca copiii "să nu fie lăsați din capul lor", și să-i educe în așa fel, ca să poată spune toată lumea, că ei "au cei șapte ani de acasă".

c) **Posibilitatea educației.** Subiect și obiect al educației omul a simțit și a observat că procesul formării sale nu este întâmplător, că depinde de mulți factori, gândindu-se și asupra posibilităților educației tuturor membrilor societății. Datele biologiei contemporane evidențiază cu tot mai multă pregnanță faptul că fiecare om reprezintă, din punct de vedere biologic, un "univers unic, o ființă singulară". "Nu există doi indivizi identici și nici nu vor exista vreodată, fiecare din noi este un mic univers unic" [8, p.152]. De aici se desprind și unele limite, pe care acțiunea educativă le întâmpină în dependență de echipamentul ereditar al persoanei date.

"Nu te uita ce-i pe cap, da ce-i în cap".

"Mintea nu-i dată tuturor".

"Mai bine decât un car de frumusețe, mai bine o căruță de minte"

"Nu este sărac acel ce n-are bani, dar acel ce n-are minte".

"A fi om cu scaun la cap".

Dar în general, poporul crede în posibilitatea însușirii de către copil a cunoștințelor teoretice și practice a deprinderilor și modurilor de comportare?

"Cunoștințele multe cu răbdare se adună".

"Învățătura nu se câștigă cu bani, dar se câștigă cu ani".

"Nu cel ce trăiește mult știe mult, ci cel ce învață mult știe mult".

"Învățătura nu se cumpără cu bani".

"Precum apa înima ți-o răscolește, așa și învățătura mintea ți-o limpezește".

În folclor domină ideea despre necesitatea și posibilitatea educației, nu în zadar John Locke, influențat de pedagogia populară, afirmă: "Eu cred că mintea copiilor, ca și apele râurilor, poate fi îndreptată cu ușurință într-o direcție sau alta" [9, p.4].

Astăzi putem afirma că educația este o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea economică și socială, într-o lume în care știința și tehnica pătrund în toate angrenajele vieții și funcționării societății, cei ce au "legat cartea de gard", sunt condamnați la dependență. Orice om poate și este dator să învețe pentru a nu deveni "unealtă oarbă". "De acum înainte într-adevăr este evident ca educația pentru toți, sau mai precis, educație de bază și alfabetizarea care constituie fundamentul acesteia și determină într-o mare măsură calitatea și succesul în stadiile ulterioare, sunt una dintre cele mai mari mize ale

acestui sfârșit de secol" [10, p.435].

d) **Educația pe tot parcursul vieții.** Multă vreme pedagogia s-a străduit să demonstreze că educația nu este posibilă decât pentru copii și, într-o măsură oarecare, pentru adolescenți. Astăzi aproape că nu există pedagogi mai de seamă, care să nu afirme necesitatea, ca și posibilitatea educației permanente. "La conferința de la Paris (1985) a devenit evident că educația adulților este principala cale de înfăptuire a dreptului la educație în lumea contemporană și că învățarea continuă a devenit un imperativ major. În acest înțeles, educația permanentă nu se mai poate limita la îmbogățirea sau îmbogățirea achizițiilor școlare, ci cuprinde sau integrează toate nivelurile sau situațiile de învățare și încearcă să răspundă totalității aspirațiilor persoanei: profesionale, culturale, familiale, economice, politice" [11, p.10]. Lucrul acesta a fost sesizat cu multă claritate de geniul popular în proverbe: "A învăța niciodată nu-i târziu"; "Omul tot învață până moare"; "Omul cât trăiește învață"; "Nu e bătrân omul când e vorba de învățatură"; "Omul cât trăiește învățând se folosește";

Alte proverbe fac distincție dintre viața relativ scurtă a omului și caracterul infinit al învățaturii: "Învățătura nu are margini"; "Și cel învățat moare ne învățat"; "Viața este scurtă, învățătura lungă".

Avem și opinii (un număr mic) care nu sunt întotdeauna favorabile învățături de carte: "S-a dus bou și s-a întors vacă"; "Dacă toți ar fi cărturari, cine să mai fie și văcari". Asemenea atitudini sunt, desigur, un "semn de puținul loc pe, care școala l-a avut în preocupările săteanului român. Aceasta instituție care nu s-a integrat complet în sat" [12, p.288].

e) **Omenia – idealul educațional a poporului român.** O valoare reprezentativă a spiritualității populare românești este omenia, având un rol de primă importanță în construirea unui ethos uman. Omenia ține de om și de atitudinea acestuia față de semenii săi, fiind considerată un etalon de măsură a celor mai deosebite calități umane.

Omenia este o latură dominantă a conștiinței etice românești, o formă de exprimare sintetică, ce are sensuri mai adânci decât de a vorbi sau de a comunica, este o manifestare de înțelegere superioară a realităților inter-umane, când insul își vede menirea în a trăi pentru a face bine. Să ascultăm câteva proverbe foarte semnificative: "Omenia e mai scumpă ca avuția"; "Omul fără omenie e ca și trupul fără suflet"; "Omu-i dat să fie om, pomu-i dat să fie pom"; "Oricine ești și oriunde ești adu-ți aminte că om ești".

Aceste proverbe arată ce este omenia și pun cu claritate în evidență valoarea morală practică a omeniei, care trebuie să funcționeze atât ca principiu cât și ca virtute a comportării umane.

Întregul nostru univers spiritual se constituie pe fundamentul moral al omeniei generată de rivalitățile interumane de colaborare și înțelegere între oameni "Corb la corb nu scoate ochii", de îndeletnicirile pașnice ale strămoșilor "Omul muncitor e ca un pom roditor", de faptul că sclavagismul nu și-a găsit terenul economic și moral de manifestare,

prin care egalitatea primară nu numai că este încălcată, dar și speța umană se împarte în două: în stăpâni și sclavi, în ființe superioare și unelte vorbitoare - diviziune care se va perfecționa de la o formațiune socială la alta, săpând o prăpastie materială, filosofică și politică între clasele sociale și între popoarele dominante și dominate; ori neintegrarea în sclavagism i-a făcut pe daco-romani să-și valideze în fața istoriei veridicitatea credințelor în om și în puterea lui de a fi om în orice natură social-umană; nu te poți manifesta ca om decât numai într-o societate umană, printre fiare devii obligatoriu fiară ca să poți supraviețui "Trăiești cu lupii, urli ca lupii".

Nu se poate trece peste faptul că rădăcinile omeniei se află în lumea geto-dacică. În davele dacilor așezate pe dealuri și munți viața își avea simplitatea ei. Nu era preferat luxul și lucrurile de prisos. Dacii erau atrași de lumea naturii, de cursul firesc al fenomenelor acestea și de continua lor devenire. Simplitatea vieții le dădea siguranță că nimic nu e forțat și că omul se înțelege mai bine pe sine în corelațiile multiple, pe care le poate face cu tot ceea ce-l înconjoară. Știind să se bucure de puțin geto-dacii trăiau în deplinătatea unei mulțumiri de mari efecte sufletești. Omenia lor este exprimată de chipurile lor voioase, dar dârze, așa cum apar pe vestigiile de la Adam-Clisi și pe Columna lui Traian.

De altfel, geto-dacii au creat o tradiție a omeniei - ospitalitatea, fiind gata de a întâlni pe oricine cu "brațele deschise". Pământul dacic era primitiv pentru toți care ajungeau aici cu bune intenții și înțelegeau felul lor de viață, dragostea lor de țară și de pământul pe care trăiesc. În toate acestea se întrevede înțelepciunea vieții geto-dace, care acorda omului o întâietate pe măsura trăirii de către el a acestei înțelepciuni. Și dacii au fost pentru miluirea celui aflat în cumpănă, nu l-au omenit ei în ospăț pe Lisimah și nu arareori își primeau dușmanii cu daruri "au ce e mai bun decât darul pe lume!?", căci așa și-i făceau prieteni? Și astăzi se mai păstrează obiceiul ca omul sau capul familiei să nu prânzească, dacă n-are un musafir la masă, pentru a-l omeni cu bunătățile muncii lui. În multe cazuri "oaspeții" veneau peste noi cu alte intenții, călăuziți de proverbul: "Primiți-mă în casă, până ce vă veți găsi alta", fiind întâlniți de băștinași cu "mânicile suflecate": "Cine nu înțelege de cuvânt, înțelege de ciomag".

Omenia este și un ideal luminos de viață ce "se răsfrânge în felul de a fi și a gândi al poporului nostru, își lasă puternic amprenta în toată creația lui materială și spirituală: în prispa primitivă a caselor românești, în portul sobru și decent al oamenilor, în echilibrul vieții de fiecare zi, în comportarea lor, în raporturile neamului nostru cu alte popoare, în idealul său etic și estetic..." [13, p.16], ne arată felul de a fi și de a gândi al poporului nostru, de aceea ea își lasă puternic amprenta pe obiceiurile, portul, jocul și comportamentul românilor în relațiile cu ei însuși și, în mod deosebit, în raporturile cu alte popoare, așa cum frumos exprimă proverbul: "Omul de omenie de nimic alta nu se ferește decât numai de rușine, căci omenia omenie cere și cinstea cinste". Omul de omenie este bun, cumsecade, ospitalier, drept, cinstit, patriot și cu un puternic simț al

eticii și echității, așa cum arată proverbele, care au avut și au o mare funcție instructiv-educativă, constituindu-se într-un veritabil cod moral al poporului nostru.

"Mai bine cu un om de omenie în pagubă, decât cu unul fără omenie în câștig".

"Omul de omenie nu știe de mișelie".

În aceste maxime este implicată prețuirea dezinteresată, necondiționată, imperativul cel mai categoric al unei comportări complet dezbrăcate de orice gând egoist.

Proverbele nu ne comunică numai o experiență multimilenară a strămoșilor, ci și o filozofie a vieții, invitându-ne să coborâm în meditația asupra gândului și științei lor, care i-a înălțat în Pantheonul conștiinței universale. Omenia, așadar, conține în sine o latură concretă și una ideală, o lume a celui ce este și alta a celui ce trebuie să fie. După felul în care o practică fiecăruia om, el tinde spre perfecțiune. Omenia, prin latura sa ideală, tinde spre universal și veșnicie, devenind o caracteristică fundamentală a colectivității, iar prin latura concretă, prin specificul în care fiecare individ o împlinește, reprezintă temelia pe care înflorește într-o infinitate de nuanțe binele, că "Nimeni nu întreabă de casa frumosului, ci de casa vrednicului".

Omenia este corelată valorii de bine și de adevăr în cultura noastră populară, deoarece un om bun este și un om de omenie, un om integru, adevărat.

Problemele de ordin pedagogic pe care le-am urmărit, în mod parțial, în cultura populară românească, ne îndreptătesc să spunem că există temeuri pentru a găsi în această cultură elementele unui sistem de gândire pedagogică, ordonat în noțiunile sale specifice și în modalitățile de abordare a educației. Ca atare, cultura populară românească tinde către un sistem de educație, care se extinde de la problemele legate de creșterea copilului, la cele ale relațiilor sociale și ale omului în genere. Cultura populară românească a dus la crearea unui sistem empiric popular de educație, în care esențială ni se pare a fi latura activ-integratoare care stabilește în permanență relații între om, natură și societate.

Omenia, așa cum apare în cultura noastră populară, își găsește expresie directă în atitudinea binevoitoare și primitoare față de om. Este atât de înrădăcinată această convingere încât până și locul obișnuit capătă anumite calități prin om, căci spune proverbul: "Omul sfințește locul", iar acest loc devine cu atât, mai mult prielnic pentru viață, cu cât este stăpânit de omenia tuturor. Pe de altă parte, omenia se traduce întotdeauna prin fapte, căci "Omul din vedere pe jumătate se cunoaște, iar din vorbă oarece mai mult și din fapte cam pe deplin". Este și motivul pentru care gândirea populară consideră că oameni fiind trebuie să-i socotim și pe toți ceilalți din preajma noastră ca oameni. Faptele bune ale acestor oameni sunt măsuri ale omeniei lor. Dar întotdeauna omul trebuie să pornească de la sine pentru a nu fi ca personajul proverbului care "Vede paiul din ochiul altuia, dar nu vede bârna din ochiul său", de la felul de a se comporta cu ceilalți, de a fi cinstit și drept cu ei. Omenia și cinstea apare într-o unitate de conținut în creația noastră populară "Cine pe altul omenește, pe sine se cinstește".

Putem afirma cu certitudine că poporul român și-a creat, pe baza experienței milenare, un ideal al omului. O caracteristică primordială a acestuia este omenia care a fost dorită să fie cultivată în permanență și cu sârguință de geniul popular. Educarea omeniei la copii trebuie să devină acel obiectiv major care va sta la baza educației permanente, indiferent de formele de organizare sau de conținutul și volumul materialului predat. Pentru acesta avem un suport bogat și splendid - folclorul românesc.

Concluzie. Ca finalitate la tot ce am dezvoltat în problema necesității, posibilității permanenței educației, în concepția pedagogică desprinsă din folclor, concluzia nu poate fi decât una: optimismul pedagogic al poporului român. Adevărul acesta a fost și este confirmat de viață. Putem afirma cu certitudine că o educație sau un conținut al învățământului, care nu este implantat în valorile istorico-culturale ale poporului nu duc nicăieri; tradițiile sunt indispensabile pentru construcția viitorului și pentru mobilizarea energiilor umane. O educație eficientă va comporta totdeauna și pretutindeni trei dimensiuni temporale: de inițiere în problemele trecutului, ale prezentului și ale viitorului.

Bibliografie

1. Frobenius L. Paideuma. București: Editura Meridiane, 1985.
2. Blaga L. Spațiu mioritic. București, ediția a doua.
3. Milescu N. Da ksa, Gord's Contry. Milano: Editura Nagrad, 1976.
4. Dumitriu A. Retrospective. București: Editura tehnică, 1993.
5. Piajet J. Câteva cugetări despre educație. București: Editura Științifică, 1973.
6. Hasdeu B. P. Studii de folclor. Chișinău, 1979.
7. Alecsandri V. Opere în patru volume. Chișinău, vol.4, 1959.
8. Milcu Ș. ș.a., Omul în lumea contemporană. București: Editura Științifică, 1972.
9. Locke J. Câteva cugetări despre educație. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
10. Văideanu G. și Singer A. Orientări și proiecție în domeniul educației adulților. În: Revista "Confluente", Comisia națională a României pentru UNESCO, 1992, nr. 12.
11. Stoian S. și Alexandru P. Pedagogie și folclor. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
12. Stoian S. Sociologia și pedagogia satului. București: Editura Prometeu, 1942.
13. Bălan I. Cartea înțelepciunii populare. București: Minerva, 1974.